

Oprukkend MOS

in de provincies

Logoscholen 2007

Weer
399
logoscholen
bij!

Alle namen van de scholen die een logo behaalden, vind je op www.milieuzorgopschool.be. Begeleiders en coördinaties willen nog eens benadrukken dat het helemaal geen schande is om twee of meer schooljaren over een logo te doen. Integendeel: de praktijk wijst uit dat een school die het grondiger en kalmer aanpakt met sterkere dossiers op de proppen komt. Neem dus rustig de tijd om naar een volgend logo te streven!

LOGORESULTATEN JUNI 2007					
		logo 1	logo 2	logo 3	TOTAAL
basis- onderwijs	Antwerpen	26	17	4	47
	Limburg	20	15	18	53
	Oost-Vl.	43	26	25	94
	Vl.-Brab.	24	16	7	47
	West-Vl.	25	14	14	53
	Brussel	5	6	0	11
	totaal	143	94	68	305
secundair	Antwerpen	12	4	4	20
	Limburg	6	6	2	14
	Oost-Vl.	10	10	2	22
	Vl.-Brab.	6	6	1	13
	West-Vl.	10	3	3	16
	Brussel	4	1	-	5
	totaal	48	30	12	90
hoger onderwijs	Antwerpen	1	-	-	1
	Limburg	1	-	1	2
	Oost-Vl.	-	-	-	-
	Vl.-Brab.	-	-	-	-
	West-Vl.	-	1	-	1
	Brussel	-	-	-	-
	totaal	2	1	1	4
sec. + hoger	50	31	13	94	
TOTAAL	193	125	81	399	

Hijs de vlag!

Milieuzorg Op School stopt niet na drie logo's. MOS spoort scholen aan om de milieu-inspanningen vol te houden en zo de groene vlag van Eco-schools te behalen.

MOS is verantwoordelijk voor het Eco-schools programma van de FEE (Foundation for Environmental Education) voor Vlaanderen. Als 'national operator' reserveert MOS de groene vlag voor scholen die het derde logo hebben behaald en bewijzen dat het milieuzorgproces in al zijn facetten en volgens de criteria voor een logo 3-school doorloopt. De groene vlag wordt toegekend voor twee schooljaren.

Alle logo 3-scholen worden dus automatisch geregistreerd als Eco-school: dat zijn er op dit moment **271**. Maar elke school bepaalt zelf of en wanneer ze voor de groene vlag gaat. Elke logo 3-school kan ook deelnemen aan het Linking & Itinerary Project van Eco-schools.

Alle informatie over Eco-schools, het groene vlag stappenplan, linking & itinerary enz... vind je op www.milieuzorgopschool.be > "En na logo 3".

FEESTELIJKE UITREIKING

Op 8 mei 2007 reikten Dimitri Leue en Pieter Embrechts in het Hendrik Consciencegebouw in Brussel de eerste groene vlaggen van Eco-schools uit aan 21

logo 3-scholen.

De vertegenwoordigers (leerlingen en leerkrachten) van de verschillende scholen kregen eerst de gelegenheid om deel te nemen aan enkele op maat gesneden workshops.

Geen ernstige toezpraken deze keer, maar gesmaakte bijdragen van Monsieur Mos, Lucien Landuyt (minister van Overmorgen), de Waalse dichter Valere du vert en Ernst Grün.

ELKE DRUPPEL

Het liefdesgedicht van de Waalse dichter Valere du vert voor zijn geliefde Elke. U kent haar vast wel, Elke Druppel (uit te spreken met een Franse rrrrr).

*Elke druppel is onmisbaar.
Elke druppel is belangrijk.
Elke druppel is zo schoon.
Elke druppel maakt ons rijk.*

*Wie niet van elke druppel houdt is dom en dom
en dom maar ook heel stom en stom en stom.*

*Zijn hoofd is misschien wel recht maar zijn
gedachten krom.*

*Want elke druppel telt! Elke druppel telt!
Elke druppel telt tot honderd.*

*En wie dan geen rekening heeft gehouden met
Elke druppel is gezien.*

Dus hou rekening met Elke druppel.

*Hou van Elke druppel.
Leef voor Elke druppel.
Ik doe het in ieder geval.
Ik hou van Elke druppel.*

GROENE VLAG LAUREATEN

10 BASISCHOLEN:

Gemeentelijke Basisschool Voorheide, Arendonk; De Linde, Borgloon; Vrije Basisschool Kerkham, Destelbergen; Vrije Basisschool Pius X, Destelbergen; Vrije Basisschool wijkschool Haenhout, Destelbergen; Basisschool Faluintjes, Moorsel; Stedelijke Basisschool Tinnenhoek, Moorsel; De Boomgaard, Assebroek; De Lisblomme, Lissewege; Basisschool De Kleine Prins, Menen.

11 SECUNDAIRE SCHOLEN

MSGO Geraardsbergen, Geraardsbergen; Technisch Instituut Sint-Carolus, Sint-Niklaas; Gemeentelijke Technische Tuinbouwschool, Merchtem; Vrij Technisch Instituut, Beringen; Sint-Jozefsinstituut Middel-school, Betekom; Sint-Donatusinstituut Bovenbouw, Merchtem; Sint-Jozefsinstituut, Ternat; Instituut Sancta Maria, Aarschot; VIA Sint-Jozefsinstituut, Tienen; Sint-Ludgardisschool, Antwerpen; SBOGO De Richter, Genk.

Antwerpen

MOS groeit

In de provincie Antwerpen zijn er 1351 vestigingsplaatsen. Op 30 juni 2007 hebben 601 daarvan, dat is 44%, een milieubeleidsverklaring ondertekend. Tijdens het schooljaar 2006-2007 werden 98 scholen MOS-school: 85 basisscholen en 13 secundaire scholen.

Netwerkdag 2007

Jaarlijks organiseert ANNET (Antwerps Netwerk natuur- en milieueducatie) de netwerkdag, een vormings- en ontmoetingsmoment voor iedereen met interesse voor NME (natuur- en milieueducatie). Op de netwerkdag krijg je zoals altijd de kans om met o.a. natuurgidsen, educatieve medewerkers en parkwachters ideeën uit te wisselen over NME. In de werkwinkels staat dit jaar communicatie centraal. Hoe ontwerp ik een natuurleerpad? Hoe maak ik een natuurwerkblad? Hoe schrijf ik op maat van mijn doelgroep? Hoe breng ik natuur en milieu positiever in beeld? Enzovoort. De netwerkdag 2007 vindt plaats op zaterdag 1 december 2007 in het PIME vzw (Provinciaal Instituut voor Milieueducatie) in Lier. Deelnemen is gratis (je betaalt 6 euro voor een broodjesmaaltijd), inschrijven is verplicht.

Meer informatie:

015 30 61 24
(vraag naar Jan) of
annet@pime.provant.be,
www.netwerk-annet.be

Naftofni

De gloednieuwe interactieve tentoonstelling in het PIME vzw (Provinciaal Instituut voor Milieueducatie) heet 'Naftofni'. Jongeren verkennen het thema duurzame mobiliteit. Ze onderzoeken hun eigen verkeersgedrag, ervaren knelpunten in verband met verkeersleefbaarheid en leren duurzame oplossingen kennen. Ze ontdekken dat onze levensstijl heel wat verborgen kilometers telt en leren hoe we onze voetafdruk op het vlak van vervoer kunnen beperken.

Naftofni is een boeiende ontdekkingstocht. Een bezoek duurt een halve dag en bevat ervaringsgerichte opdrachten, een mix van groeps- en zelfstandig werk, gedifferentieerde werkwinkels en uitdagende buitenactiviteiten. Naftofni sluit het best aan bij de eindtermen aardrijkskunde, milieueducatie en gezondheidseducatie van het secundair onderwijs. Naftofni geeft ook een zinvolle invulling van de eindtermen "leren leren", "sociale vaardigheden", "opvoeden tot burgerzin" en aan het project algemene vakken. Je kunt Naftofni bezoeken vanaf half februari 2008. In afwachting (tot begin december 2007) kun je nog steeds de expo "Straffe kost" over duurzame voeding bezoeken.

Contact: PIME vzw, Mechelsesteenweg 365,
2500 Lier; tel 015 31 95 11,
info@pime.provant.be, www.pime.be

Kamp C

In het provinciaal informatiecentrum "Kamp C" kun je informatie inwinnen over alle aspecten van duurzaam bouwen en wonen. Naast de tentoonstelling over ruimte, water, materialen en energie, is er onder meer een uitgebreide bibliotheek over duurzaamheid. Kamp C heeft een gevarieerd educatief aanbod met een aangepast programma voor verschillende leeftijden. De begeleiding is "op maat". In de educatieve activiteiten zijn een aantal vakoverschrijdende eindtermen geïntegreerd.

Kamp C biedt leerlingen van het algemeen (opties A en B) en het technisch en beroepssecundair onderwijs (opties C, D en E) de mogelijkheid om gedurende een halve dag in contact te komen met duurzaam bouwen. Leerlingen uit de eerste graad (optie F) kunnen een interactieve rondleiding volgen die nauw aansluit bij de lessen Technologische Opvoeding van het tweede jaar.

Optie A: O, is dát duurzaam bouwen, duur: 1-1.30u.

Optie B: Bio-ecologisch wonen, duur: 2-2.30u.

Optie C: Hout en houtbouw (theorie), duur: 1-1.30u.

Optie D: Hout en houtbouw (praktijk), duur: 2-2.30u.

Optie E: Duurzaam bouwen, duur: 1-1.30u.

Optie F: O, is dát duurzaam bouwen, duur 1-1.30u.

BEGELEIDING

Groepen zijn welkom van dinsdag tot vrijdag. Een afspraak maken is noodzakelijk.

De educatieve medewerkers van Kamp C begeleiden de workshops.

Voor meer informatie: Soetkin Goris (014 27 96 62) of Maarten De Grootte (014 27 96 52).

Deelname aan opties A, C, E en F kost €2 per leerling, deelname aan opties B en D kost €4 per leerling. In de cafetaria kun je tijdens de pauze iets drinken of kun je de meegebrachte lunch gebruiken.

Sojaconnectie

Ontdek het verband tussen onze lokale voedselgewoontes en het leven van de Braziliaan via www.sojaconnectie.be. Vijf personages leren je verrassende verbanden leggen tussen de sojateelt in Brazilië en kwesties als honger in Brazilië, eetgewoontes in Vlaanderen, verlies aan biodiversiteit en landbouweconomische gevolgen aan weerszijden van de oceaan. Kiezen voor meer duurzame voeding en landbouw wordt dan toch logisch?

www.sojaconnectie.be is een digitaal leerplatform voor de leerlingen van de derde graad algemeen secundair onderwijs. De website kadert in een project voor ontwikkelingseducatie van WERVEL (Werkgroep voor een Rechtvaardige en Verantwoorde Landbouw) en het PIME vzw en geniet steun van de Vlaamse overheid en Milieuzorg Op School.

Inlichtingen: www.pime.be,

gerd.goris@pime.provant.be, 015 30 61 22

Op de nascholing 'Regenwoud op ons bord' van woensdag 7 november 2007 over duurzame voeding en landbouw, de Millenniumdoelstellingen en de campagne 2015 'De tijd loopt', kun je zelf de website exploreren.

Datum: woensdag 7 november 2007 van 13.30 tot 16.30 u.

Plaats: PIME vzw, Mechelsesteenweg 365, 2500 Lier

Inschrijving: voor 31/10/07, via 015 31 95 11 of info@pime.provant.be

Kostprijs: gratis voor MOS-scholen.

Andere deelnemers betalen € 5 per persoon, te storten op rekeningnummer 068-2157583-39 met vermelding 'naam + 7/11 + regenwoud + tel'.

MOS creatief

Een actieve milieuwerggroep doet MOS leven op school. Maar het is niet zo gemakkelijk om leerlingen, leerkrachten en personeel bij een milieuwerggroep te betrekken.

Tijdens de nascholing leren we technieken om op een creatieve en aangename manier ideeën en plannen uit te werken samen met de leerlingen. We doen hiervoor een beroep op de expertise van Doedèska-dèn vzw en de Vlaamse Scholierenkoepel.

Leerkrachten maar ook alle andere milieugezinden van zowel basis- als secundaire scholen zijn welkom!

Datum: woensdag 14 november 2007 van 9 tot 12 u. of van 13.30 tot 16.30 u.

Plaats: PIME vzw, Mechelsesteenweg 365, 2500 Lier

Inlichtingen: Katrien Hoeylaerts, 015 30 61 27, mos@pime.provant.be

Inschrijving: deelname is gratis.

Inschrijven is noodzakelijk voor 7 november via

mos@pime.provant.be voor basisscholen en via mos-groeneschool@pime.provant.be voor secundaire scholen.

Straffe kost

In het kader van de tweede editie van de Week van de Smaak kun je op 22 november deelnemen aan een rondje (h)eerlijke kost.

Je krijgt een rondleiding door de expo Straffe kost en maakt kennis met eetculturen, voedselkilometers, eerlijke prijzen en milieuvriendelijke producten. Daarna mag je zelf aan de slag tijdens de sessie (h)eerlijk koken en knutsel je met biologische, eerlijke en seizoensgebonden producten een (h)eerlijke maaltijd in elkaar.

En uiteraard kun je ook het resultaat proeven.

Je doet zeker inspiratie op om je eigen keukencreaties te vernieuwen!

Datum: donderdag 22 november 2007 van 13.30 tot 16.30 u.

Locatie: PIME vzw, Mechelsesteenweg 365, 2500 Lier

Kostprijs: € 6 per persoon, te storten op rekeningnummer 068-2157583-39 met vermelding 'naam + (h)eerlijke kost + 22/11 + tel'

Deelname: inschrijven is noodzakelijk voor 15 november via 015 31 95 11 of info@pime.provant.be.

Limburg

MOS groeit

In de provincie Limburg zijn er 539 vestigingsplaatsen. Op 30 juni 2007 hebben 425 daarvan, dat is 79%, een milieubeleidsverklaring ondertekend. Tijdens het schooljaar 2006-2007 werden 84 scholen MOS-school: 78 basisscholen, 5 secundaire scholen en 1 hogeschool.

Klimaatcasino

Vanaf het najaar 2007 reist het klimaatcasino door Limburg. Het is een project voor het secundair onderwijs (aso, tso, kso en bso) over 'klimaat en energie'. Scholen kunnen gratis gedurende twee weken de tentoonstelling naar hun school halen. Omdat alles ter plaatse wordt opgesteld, is geen leerlingenvervoer nodig: op dat vlak bespaar je al heel wat energie!

De leerkracht kan samen met de jongeren aan de slag met maar liefst negen flipperkasten en een roulettetafel. De boodschap is duidelijk: je laatste kans om te gokken met ons klimaat als inzet!

De handleiding biedt een rode draad om te werken met het project. De thema's energie en klimaat sluiten nauw aan bij de eindtermen van het secundair onderwijs. Op het einde van elk onderdeel vind je in de handleiding dan ook een duidelijke verwijzing naar de behandelde (vakoverschrijdende) eindtermen.

Het klimaatcasino geeft het antwoord op vragen zoals: "Wat is het Kyoto-protocol? Hoeveel windmolens zijn er nodig om België van elektriciteit te voorzien? Wat is het effect van de klimaatsverandering in België? Kunnen we er nog iets aan doen?"

Voor elke graad van het middelbaar onderwijs is er een doeactiviteit die aansluit bij een casinobezoek. Leerkrachten kunnen er vooraf of nadien mee aan de slag.

Het klimaatcasino kun je perfect inpassen in de MOS-werking.

Meer informatie: Johan Lambrix, tel. 011 26 54 59, mos@limburg.be, www.limburg.be/mos.

Zoogdieren... hoezo?

'Zoogdieren ... hoezo?' is een speelse en interactieve tentoonstelling voor kinderen van 6 tot 12 jaar in het Bezoekerscentrum Nieuwenhoven (Sint-Truiden). De bezoeker krijgt de kans om de wonderlijke wereld van de zoogdieren te ontdekken op een interactieve en speelse manier. Het belangrijkste kenmerk van zoogdieren is uiteraard dat ze na hun geboorte door hun moeder worden gezoogd. De tentoonstelling besteedt aandacht aan de voortplanting, het voedsel, de vaak nachtelijke levenswijze, de biotoop en de betekenis van het dier voor de mens. Een bezoek start met een diavoorstelling.

Een bezoekje aan deze tentoonstelling past perfect bij het MOS-thema 'Natuur Op School'.

Bezoekerscentrum Nieuwenhoven,
Hasseltsesteenweg z/n, 3800 Sint-Truiden.

Van 12 september tot 4 november 2007.

Je kunt de tentoonstelling zelfstandig bezoeken of onder leiding van een ervaren natuurgids.

Zelfstandig: gratis.

Natuurgids: € 25 voor 2 uur (max. 25 pers.)

Schoolbezoeken: € 25 voor een rondleiding van 2 uur door een natuurgids (max. 25 personen)

Prijs inclusief ontdekboekjes voor 1ste, 2de en 3de graad lager onderwijs.

*Informatie en reservatie gids:
tel. 011 68 79 81 - fax 011 68 61 31,
nieuwenhoven@limburg.be.*

Zoogdieren ... hoezo?

Een speelse en interactieve tentoonstelling over zoogdieren

GRATIS TOEGANG

Provinciaal Domein Nieuwenhoven
BEZOEKERSCENTRUM

VAN 12 SEPTEMBER TOT 5 NOVEMBER 2007

Meer informatie: Johan Lambrix, tel. 011 26 54 59, mos@limburg.be, www.limburg.be/mos

Logo's: Natuurpunt, Provincie Limburg, Provincie Vlaams-Brabant, Provincie Antwerpen, Provincie West-Vlaanderen, Provincie Oost-Vlaanderen, Provincie Brussel, Provincie Waarschip, Provincie Luxemburg, Provincie Nederland

Oost-Vlaanderen

MOS groeit

In de provincie Oost-Vlaanderen zijn er 1165 vestigingsplaatsen. Op 30 juni 2007 hebben 699 daarvan, dat is 60%, een milieubeleidsverklaring ondertekend. Tijdens het schooljaar 2006-2007 werden 87 scholen MOS-school: 79 basisscholen, 7 secundaire scholen en 1 hogeschool.

Blauwe draad

Sinds 8 mei 2006 is het Regionaal Landschap Schelde-Durme actief. Het beslaat de Oost-Vlaamse gemeenten Berlare, Dendermonde, Hamme, Laarne, Lokeren, Waasmunster, Wetteren, Wichelen

en Zele. Die negen gemeenten vormen samen een aantrekkelijke streek met de Zeeschelde en Durme als "blauwe draad". Beide waterlopen rijgen een lang gerekte snoer van karakteristieke riviergebonden biotopen aaneen.

Regionaal Landschap Schelde-Durme is een samenwerkingsverband van de gemeenten, de provincie, het Vlaamse Gewest en lokale natuur-, milieu-,

foto's André Verstraeten

landbouw-, jacht-, toeristische en recreatieve verenigingen. De partners zetten zich samen in om elke inwoner te overtuigen van de bijzondere waarde van natuur en landschap in de streek.

In samenwerking met de NME-dienst van de Provincie Oost-Vlaanderen start het Regionaal Landschap binnenkort met de opmaak van een strategisch plan voor NME (Natuur- en Milieueducatie) in de streek. Daarnaast staat een regionaal NME-loket in de steigers. Via dat loket zal alle informatie over NME in de streek toegankelijk worden voor de verschillende doelgroepen.

ZWALUWEN OP SCHOOL

In het kader van het lopende beschermingsproject voor de zwaluw werken we samen met vzw Durme aan een educatief pakket 'Zwaluwen op school'. We bieden de leerkracht van het lager onderwijs een op maat gemaakt kwalitatief lessenpakket. We voorzien de mogelijkheid om met de klas een nabijgelegen zwaluwkolonie te bezoeken onder begeleiding van een natuurgids. De NME-werking van het Regionaal Landschap Schelde-Durme is in beweging, afhankelijk van de acties en projecten die zich aandienen. Volledige en actuele informatie over de NME-werking van RLSD vind je terug op www.rlsd.be.

Informatie:

joachim.calcoen@oost-vlaanderen.be

tel.: 09 267 84 28

Groendienst helpen

In 2007 fungeert Gent als gaststad voor de Dag van het Park. De stad Gent vraagt aan 20 scholen uit de buurt van het Groene Valleipark om deel te nemen aan een aantal buitenactiviteiten en een kunsttentoonstelling over het thema bomen. Vier scholen kiezen voor de buitenactiviteit én het kunstwerk, drie kiezen enkel voor het kunstwerk.

De buitenactiviteiten vinden in maart plaats: takkenwallen aanleggen, het educatieve spel "Portret

van een boom" en heesters planten en zwerfvuil opruimen. Via een doorschuifstelsel kunnen de leerlingen alle activiteiten ervaren. Vooral takkenwallen aanleggen valt in de smaak. Tussendoor geeft een begeleider van de Groendienst uitleg over het ecologische nut van een takkenwal voor o.a. het dierenleven. Ook struiken planten in diverse heestermassieven kan op veel bijval rekenen. De leerlingen zijn niet te beroerd om mee te helpen teelaarde te spreiden en stenen en zwerfafval op te ruimen. Tijdens de educatieve activiteit "Portret van een boom" leren de leerlingen onder meer werken met een boommeter en komen ze te weten hoe je de leeftijd van een boom bepaalt.

GOEDE ZAAK

Voor de Groendienst zijn dergelijke activiteiten een uitgelezen kans om kinderen meer in contact te brengen met de natuur en met (openbaar) groen in het algemeen. Zo komen jonge mensen meer te weten over onze parken. Dat kan alleen maar resulteren in een positieve houding tegenover planten en dieren én infrastructuur in openbaar groen. Zij komen in contact met de mensen die dat alles onderhouden. Dat is zowel voor de tuiniers van de Groendienst als voor de kinderen een goede zaak.

In totaal hebben 305 leerlingen van de derde graad de handen uit de mouwen gestoken voor een mooi Groene Valleipark. Eén van de deelnemende scholen was nog geen MOS-school, maar is na de activiteit onmiddellijk ingestapt in het MOS-project.

De scholen dienen bovendien juweeltjes van kunstwerken in: bomen, gemaakt uit papier-maché en recyclagemateriaal, houtskooltekeningen, boetseerwerkjes in klei en bijenwas, collages met papier, textiel en metaal, waterverfschilderijen, vlaggetjes, wimpels en spandoeken...

De leerlingen sponsoren door hun deelname de aankoop van picknicktafels. Per leerling die deelneemt aan de activiteiten in het kader van de Dag van het Park krijgt de Groendienst een subsidiebedrag van het Agentschap voor Natuur en Bos. Er wordt op die manier € 14.130 bijeen gespaard.

Tine Vervaeet, Groendienst en Sabine Van Lancker, Milieudienst Gent

Vlaams-Brabant

MOS groeit

In de provincie Vlaams-Brabant zijn er 714 vestigingsplaatsen. Op 30 juni 2007 hebben 596 daarvan, dat is 83%, een milieubeleidsverklaring ondertekend. Tijdens het schooljaar 2006-2007 werden 54 scholen MOS-school: 51 basisscholen en 3 secundaire scholen.

MOSmobi

Vanaf dit schooljaar lanceert de provincie Vlaams-Brabant een gloednieuw project waaraan drie provinciale diensten gedurende twee jaar hebben gewerkt. Vorig schooljaar hebben we de 'prematuur' in een tiental MOS-scholen getest. De reacties waren positief en nu krijgen alle Vlaams-Brabantse basisscholen de kans om mee te doen.

MOSmobi heet de nieuwgeborene. MOSmobi verenigt het beste van de diensten mobiliteit, politie en openbare orde en leefmilieu onder de grote MOS-paraplu. De grote sterkte van MOSmobi zit 'm in het feit dat een school die aan het MOS-thema Verkeer werkt, op die manier duurzaamheid aan veiligheid koppelt. Scholen kunnen er niet alleen hun logo van MOS mee verdienen, maar ook het MOSmobi-logo en subsidies. Scholen die met MOSmobi in zee gaan, werken dus ook aan MOS.

Voor meer vragen over MOSmobi kun je terecht bij de MOSmobi-begeleiders: Giel Troosters (016 26 75 27) en Kris Lambrechts (016 26 75 41), de MOS-begeleiders: Herwig Kevelaerts (016 26 72 57) en Lien Loonbeek (016 26 72 37)

Voor uitgebreide informatie over MOSmobi kun je terecht op www.vlaamsbrabant.be/mosmobi.

Water4all

'Water4all' wordt tijdens het schooljaar 2007-2008 en in het najaar 2008 verdergezet.

Water4all is een project van de dienst Leefmilieu over duurzaam en integraal waterbeheer. De Milieuboot vzw verzorgt samen met de provincie de organisatie en de begeleiding van het programma. Het project voorziet voor elke graad van het secundair onderwijs twee activiteiten, georganiseerd in de vier belangrijkste rivierbekkens: Dijle-Zenne, Dender, Beneden-Schelde en Demer. Jongeren ontdekken de waterloop in hun buurt of streek en voeren opdrachten uit

binnen en buiten de school.

Water4all voorziet het nodige materiaal (handleiding, werkbladen, educatief paneel ...) voor alle activiteiten. Tijdens een intakegesprek met de betrokken leerkrachten, graadcoördinatoren en directie bekijken we hoe het project vorm kan krijgen in de school.

Via de website [www.water4all](http://www.water4all.be) wordt het project opgevolgd en kunnen leerlingen hun resultaten aan anderen bekendmaken.

De provincie biedt het project Water4all aan alle Vlaams-Brabantse MOS-scholen gratis aan.

Elke school kan MOS-school worden, contacteer hiervoor de MOS-begeleiding.

Als de school zich bovendien kandidaat stelt voor een logo voor het aandachtsveld water, kunnen de MOS-begeleiders het proces ondersteunen.

Voor meer informatie en inschrijvingen:
www.water4all.be

De Milieuboot vzw - tel. 053 72 94 20,
water4all@milieuboot.be

Provincie Vlaams-Brabant, dienst Leefmilieu, MOS:
- Philippe Moreau - tel. 016 26 72 36,
philippe.moreau@vlaamsbrabant.be
- Veerle Lievens - tel. 016 26 72 79,
veerle.lievens@vlaamsbrabant.be

West-Vlaanderen

MOS groeit

In de provincie West-Vlaanderen zijn er 1014 vestigingsplaatsen. Op 30 juni 2007 hebben 631 daarvan, dat is 62%, een milieubeleidsverklaring ondertekend. Tijdens het schooljaar 2006-2007 werden 41 scholen MOS-school: 38 basisscholen en 3 secundaire scholen.

Onder dak

Heel wat dieren bouwen een dak boven hun hoofd als bescherming tegen natuurlijke vijanden en het weer. Sommige hebben één huisje, anderen trekken van hier naar daar, een enkeling neemt op zijn tocht zijn huisje mee, de ene hokt samen, de ander sluit zich liever af van de buitenwereld. Zijn de hemelkoepl of je eigen huid ook een bescherming? Kom dat en nog veel meer ontdekken in de gloednieuwe tentoonstelling 'Onder dak'.

Het bezoekerscentrum de Palingbeek, Astrolab IRIS en de Milieuboerderij ontwikkelen enkele educatieve modules die hier naadloos op aansluiten. Kies je voor het dagarrangement 'Dieren onder dak', dan krijg je een gevarieerde mix van sport, dieren verzorgen, speuren naar dieren in de tentoonstelling en in de sterrenhemel. Indien gewenst maken de leerlingen zelf een gezonde picknick. De tentoonstelling gaat zelf twee jaar onder dak in het bezoekerscentrum.

Informatie: Bezoekerscentrum De Palingbeek,
Ieper-Zonnebeke • 057 23 08 40
bc.palingbeek@west-vlaanderen.be
www.west-vlaanderen.be/bezoekerscentra

Expeditie ooievaar

In de tentoonstelling maak je kennis met de ooievaar: zijn lichaamsbouw, voedsel, gedrag (foerageren, vliegen op thermiek, voortplanting, trek). Al die verschillende aspecten illustreren we rijkelijk met foto- en filmmateriaal van de ooievaarsexpeditie 2006. Tijdens die expeditie volgden onderzoekers de trektocht van ooievaars door Frankrijk en Spanje. Ze maakten er kennis met de verschillende landschappen, met hun rust- en voedselplaatsen en met allerlei gevaren waaraan de trekvogels bloot staan. De tentoonstelling loopt nog tot 24 december 2007 in het Zwin.

*Informatie: Natuurpark Zwin,
Knokke-Heist - 050 60 70 86
info@zwin.be - www.west-vlaanderen.be/zwin*

Het kasteel van Vlerk

Waag je in de wereld van vleermuizen. De Vleermuiswerkgroep van Natuurpunt en de dienst NME hebben samen een tentoonstelling en educatieve module over vleermuizen ontwikkeld. Alle mysteries en verhalen over de vleermuis worden doorpikt tijdens een twee uur durende activiteit. Leerlingen van 2de en 3de graad basisonderwijs krijgen een andere kijk op vleermuizen.

*Informatie: Bezoekerscentrum Bulskampveld,
Beernem - 050 55 91 00
bulskampveld@west-vlaanderen.be
www.west-vlaanderen.be/bezoekerscentra*

Verken je omgeving

We hebben het werkboek 'Venster op het landschap' geactualiseerd. Het kreeg een nieuwe titel: 'Verken je omgeving'. De bundel maakt deel uit van het pakket educatieve materialen waarmee de Provincie West-Vlaanderen het veldwerk in het basisonderwijs wil ondersteunen en stimuleren. Veldwerk staat voor ervaren leren in en over de natuur, het landschap en het milieu. Met het werkboek 'Verken je omgeving' en de landschapskoffer kun je de omgeving in de buurt van je school gaan verkennen. Leren waarnemen, oriënteren, levende natuur, landbouw,

reliëf, water, bodem, klimaat enz. zijn maar enkele van de thema's die aan bod komen. De didactische aanpak is gestoeld op waarnemen, beleven, ervaren, exploreren, experimenteren. We gaan uit van de vakoverschrijdende eindtermen bij de opmaak van de lees- en doeopdrachten en bij de werkbladen voor de leerlingen. Nieuw in de bundel is ook dat we werken volgens het principe van de 'leerlijn'. Tussen oktober 2007 en maart 2008 organiseren we over het nieuwe werkboek maar liefst elf nascholingen op elf verschillende locaties.

*Informatie: 050 40 32 82
geert.verbeure@west-vlaanderen.be
www.west-vlaanderen.be/nme*

Driemaal is scheepsrecht

Drie stormachtige tips voor wie op een originele manier met de klas naar zee wil!

MET DE KLAS NAAR ZEE

Een gratis brochure voor het basisonderwijs met praktische informatie en tips om een boeiende dag aan zee op het getouw te zetten. Waar kun je terecht, uit welke activiteiten kun je kiezen, wie kan je daarbij helpen... en "Is 't nog ver naar het strand?", op alles krijg je een antwoord.

Bestellen kan bij dora.dhoore@west-vlaanderen.be

ZEEDAG VOOR LEERKRACHTEN

Op woensdagnamiddag 19 maart 2008 krijg je in Oostende het volledige overzicht van natuur- en milieueducatie aan de kust. Tientallen organisaties geven informatie over hun activiteiten. Er zijn workshops, boottochten, lezingen... Er is aandacht voor veldwerk, natuurwandelingen, binnen- en buitenactiviteiten, strandlabo's, IT, projectwerk... Voor alle

leeftijden van de basisschool en eerste graad bso van De Panne tot in Knokke.

Via Klasse of www.weekvandezee.be houden we je op de hoogte. Inschrijven via Klasse. We voorzien een speciaal programma voor partners en kinderen.

DE WEEK VAN DE ZEE

Van 25 april tot 11 mei 2008 is er opnieuw een Week van de Zee. Het thema is "voelen". Een nieuw thema belooft telkens nieuwe activiteiten. Zorg dat je er tijdig bij bent. Surf (vanaf februari 2008) naar www.weekvandezee.be voor meer informatie.

*Informatie : 050 40 33 11 of 059 34 01 64,
leo.declercq@west-vlaanderen.be of
claude.willaert@west-vlaanderen.be
www.weekvandezee.be*

Afvalspel

De provincie West-Vlaanderen trok sinds enkele jaren aan de kust tijdens de vakantiemaanden rond met een *afvalspel* en de *infocontainer* om kinderen op een leuke en actieve manier kennis te laten maken met de afvalproblematiek.

Een gloednieuw pakket is nu ontwikkeld over de vijf treden van de *ladder van Lansink* (voorkomen, hergebruik, sorteren, verbranden, storten). Per trede is een leuke doeopdracht uitgewerkt en de nadruk ligt op *afvalpreventie*.

Het spel is geschikt voor leerlingen van de derde graad basisonderwijs en mits goede begeleiding ook voor de tweede graad.

Vanaf september 2007 kunnen West-Vlaamse scholen, gemeenten en verenigingen het gratis ontleen. De uitlending gebeurt in samenwerking met de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden voor afvalinzameling – verwerking.

*Meer informatie: Alexandre Lefebvre,
Provincie West-Vlaanderen - 050 40 31 18
Alexandre.lefebvre@west-vlaanderen.be
www.west-vlaanderen.be/afvalspel*

De Zee van Toen

De provincie West-Vlaanderen en het Vlaams Instituut van de Zee (VLIZ) organiseren samen "De Zee van Toen", een project van de zee van gisteren voor de zee van morgen. Oude ecologische gegevens van de zuidelijke Noordzee van vóór 1980 zijn schaars en daarom wil het project gepensioneerde vissers, experts bij uitstek, bevragen in hun streektaal over het mariene milieu, fauna en flora en de kustgeschiedenis. We nodigen leerlingen van de derde graad van het secundair onderwijs uit om aan het project mee te werken door opzoekwerk en interviews. De resultaten zullen we bundelen in een historisch-ecologische publicatie.

Tijdens de volgende "Week van de Zee" is 8 mei 2008 volledig gewijd aan "De Zee van Toen". Heb je interesse om met jouw leerlingen mee te werken, neem contact op met:

*Guido Rappé, guido.rappe@west-vlaanderen.be
059 34 01 66 of
Leo Declercq, leo.declercq@west-vlaanderen.be
050 40 33 11,
www.west-vlaanderen.be/dezeevantoen*

Brussel

MOS groeit

In Brussel zijn er 219 vestigingsplaatsen. Op 30 juni 2007 hebben 121 daarvan, dat is 55%, een milieubeleidsverklaring ondertekend.

Tijdens het schooljaar 2006-2007 werden 12 scholen MOS-school: 9 basisscholen en 3 secundaire. Daarnaast tekenden ook nog een internaat, een muziekschool en drie CVO's een milieubeleidsverklaring

Energie-educatie

Het Brussels agentschap voor energie-educatie (ABEA, de Stadswinkel) is initiatiefnemer van twee Europese energieprojecten voor scholen in Brussel: 'Energie Actief' voor de derde graad basisonderwijs en 'Energy Path' voor de derde graad secundair onderwijs. Scholen die zich engageren, kaderen die projecten binnen hun MOS-werking. De opleiding voor leerkrachten gebeurt in samenwerking met MOS-Brussel.

'ENERGIE ACTIEF'

Energie Actief of Active Learning is een Europees project, in het kader van Intelligent Energy, gericht op energie monitoring. Leerlingen van de 5de en

6de klas van de lagere school zijn de trekkers van het project. Ze gaan spelenderwijs aan de slag met activiteiten i.v.m. energie en worden zich bewust van het energieverbruik op school. Ze nemen de meterstanden op, meten de temperatuur en lichtsterkte in de klas en voeren kleine energiebesparende maatregelen uit. In een energierondgang op school sporen ze de zwakke punten op. Twaalf Brusselse scholen, Franstalige en Nederlandstalige, hebben zich geëngageerd. In totaal nemen er in heel Europa 150 scholen deel. Het is de bedoeling dat de scholen zoveel mogelijk ervaringen en gegevens met elkaar uitwisselen. Wekelijks voeren ze de meterstanden in op www.teachers4energy.eu. Daar vind je ook informatie over de scholen in de andere Europese landen.

ENERGIERONDGANG

In het voorjaar is op basisschool de Gouden Regen in opdracht van de Europese Commissie een video gemaakt die laat zien wat een 'energierondgang' inhoudt. De leerlingen brengen een bezoek aan het stookhuis en de energiemeters. Verder controleren ze de staat van het schoolgebouw: deuren, ramen, radiatoren, isolatie, verlichting, e.a. zaken die mogelijke verbetering behoeven. De 'energierondgang' is een uitstekende introductie op de vereenvoudigde energieboekhouding die de kinderen zelf gaan doen. Zij moeten weten waar de energie op school vandaan komt en waar ze naartoe gaat. En dat vinden zij doorgaans heel interessant.

OPLEIDING

In het begin van het nieuwe schooljaar verzorgt de Stadswinkel/ABEA samen met MOS een eerste opleidings sessie voor de leerkrachten van de deelnemende scholen. Op de website van de Stadswinkel/ABEA: www.curbain.be vind je uitleg en informatie, o.a. de Europese nieuwsbrieven van het project en de adressen van de Brusselse scholen, organisaties en websites.

ENERGY PATH

Energy Path is een Europees educatief energieproject, gebaseerd op ICT (Informatie en Communicatie Technologie) voor de derde graad van het secundair onderwijs. In het Brusselse Gewest werken 15 scholen mee aan het proefproject (5 Nederlandstalige en 10 Franstalige). Via een e-learning platform - een website die op Europees niveau ontwikkeld wordt - brengt het project energiethema's als rationeel energiegebruik, hernieuwbare energiebronnen en mobiliteit in de klas. Het project past volledig binnen de vakoverschrijdende eindtermen derde graad. De leerlingen kunnen ook extra-muros activiteiten, interviews en tentoonstellingen organiseren. Het is de bedoeling dat de leerlingen hun eigen be-

vindingen vergelijken met die van leeftijdsgenoten in de 9 deelnemende Europese landen.

Voor de leerkrachten voorziet het project een opleiding en een handleiding om vertrouwd te raken met de e-learning technologie. Er is bovendien een hulplijn actief. Leerkrachten krijgen via een open website toegang tot alle beschikbare leermiddelen en ervaringen i.v.m. de energieprojecten in alle participerende landen. MOS-scholen kunnen hierbij gebruik maken van het MOS-themapakket energie.

Natuur proeven

In Brussel is de vraag naar Nederlandstalige natuurgidsen veel groter dan het aanbod. Natuurpunt, CBN Vogelzang en Natuurgroepering Zoniënwood kunnen onmogelijk aan alle vragen voor begeleide natuurwandelingen voldoen. GREEN Belgium vzw probeert nu alle gediplomeerde natuurgidsen - veel gidsen zijn niet aangesloten bij een vereniging - op te sporen en te plaatsen in een databank. Samen met vzw Natuurpunt wil GREEN een werking uitstippelen voor het hoofdstedelijke gewest.

WANDELINGEN

Een eerste natuuractiviteit is de wandelingenreeks 'Ga op in de Brusselse natuur!' vanaf september 2007. Met een natuurgids wandel je door het groene erfgoed van de hoofdstad en haal je een frisse neus. Je beleeft natuur door te voelen, ruiken, proberen en spelen. Je reist mee naar de onooglijke wereld van kriebelbeestjes en je geraakt in de ban van ongekende oorden... Elke wandeling laat je proeven van een verrassend stukje Brussel en heeft een extraatje op kindermaat. Afspraak elke tweede zondag van de maand vanaf september 2007.

NATUUR-IN-ZICHT

Daarnaast organiseert GREEN in samenwerking met CVN de cursus 'Natuur-in-zicht', een kennismaking met natuur en natuureducatie. Van de deelnemers wordt geen enkele voorkennis vereist. Tijdens een tiental activiteiten maak je kennis met planten, dieren, ecologie, landschappen en biodiversiteit. Natuurkennis en natuurbeleving vullen elkaar aan tijdens vijf binnenactiviteiten en vijf excursies in de Brusselse natuur. Na de cursus heb je een basisinzicht in de natuur om je heen. Je weet ook waar je terecht kunt om meer van de natuur te genieten of om de natuur een helpende hand toe te steken. Wie de smaak te pakken heeft, beschikt over de nodige voorkennis om aan de cursus natuurgids deel te nemen.

Meer informatie:

GREEN Belgium vzw: Tine of Kris: 02 209 16 30
www.greenbelgium.org kijk in de agenda, www.natuurgidsenbrussel.be